

УДК 597.6 (477.87)

БАТРАХОФАУНА ГІРСЬКИХ ЗАПОВІДНИХ МАСИВІВ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Крулько Л. В., Куртяк Ф. Ф.

Батрахофауна гірських заповідних масивів Карпатського біосферного заповідника. — Л. В. Крулько, Ф. Ф. Куртяк. — Проведена інвентаризація батрахофауни КБЗ. Контрольний список видів амфібій, створений на основі аналізу літературних джерел, вивчення та перевизначення музейних колекцій, обробки результатів оригінальних польових досліджень, нараховує 8 видів (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*, *R. arvalis*, *R. dalmatina*) з шести родів, чотирьох родин та двох рядів. П'ять видів (63%) занесені до ЧКУ (2009). *R. arvalis* та *R. dalmatina* раніше не відмічалися для фауни КБЗ.

Ключові слова: Карпатський біосферний заповідник, батрахофауна, видове багатство, асоціації.

Адреса: Ужгородський національний університет, вул. А. Волошина, 32, м. Ужгород, 88000, Україна;
e-mail: kurtyak@bk.ru

Amphibians the Carpathian biosphere reserve of the Transcarpathian Region (Ukraine). — L. Krul'ko, F. Kurtyak. — Taking of inventory of specific composition of amphibians of preserve is conducted. A checklist consists of 8 kinds (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*, *R. arvalis*, *R. dalmatina*) which behave to 6 births, 4 families and 2 detachments. 5 kinds (63%) are plugged in the red book of Ukraine (2009). *R. arvalis* and *R. dalmatina* before was not specified for territory of research.

Key words: Carpathian biosphere reserve, amphibians, specific riches, associations.

Address: Uzhgorod National University, 32, A. Voloshyn Str., Uzhgorod, 88000, Ukraine; e-mail: kurtyak@bk.ru

Вступ

Відомості з батрахофауни території, що на сучасному етапі включена до складу гірських заповідних масивів Карпатського біосферного заповідника (далі КБЗ), знаходимо у монографіях, чисельних наукових публікаціях [2, 5 – 8, 17, 19, 21 – 24, 28 – 35] та Літописах природи КБЗ [10 – 13]. Спеціальні дослідження видового багатства та чисельності амфібій на теренах КБЗ майже не проводилися [8, 18]. Інвентаризація батрахофауни КБЗ здійснювалася упродовж 1982–1985 років О. С. Луговим [14], матеріали її були продубльовані у пізніших роботах [26, 27]. Про зміни у структурі угруповань амфібій з теренів КБЗ під впливом антропогенних чинників йдеться у повідомленні О. С. Купчинської [8]; вказується на зміни чисельності видів амфібій при загальному збереженні видового складу. Амфібій заповідних масивів КБЗ, що увійшли до його складу після 1990 р. (Марамороський та Кузійський масиви) не досліджували [26: 264].

Для гірської частини заповідника наводяться наступні види безхвостих земноводних: саламандра, тритони карпатський та альпійський. Тритон звичайний та гребенястий відмічені на рівнинній частині заповідника. Як рідкісні наводяться альпійський та гребенястий тритони, як масові – саламандра плямиста та карпатський тритон [26: 265]. Серед безхвостих вказані: ропуха зелена,

прудка та гостроморда жаби, що є рідкісними для заповідника; кумка гірська, жаба трав'яна та ропуха звичайна – чисельні види [26: 265]. Відмічається, що лише кумка гірська, жаба трав'яна та ропуха звичайна поширені у гірській частині заповідника.

Таким чином, згідно літературних даних, батрахофауна гірської частини заповідника включає 6 видів амфібій: саламандра плямиста, карпатський тритон, кумка гірська, жаба трав'яна та ропуха звичайна, що є масовими видами; тритон альпійський – відмічений як рідкісний.

Матеріал та методи

Обліки чисельності проводили протягом 2004–2009 років на території КБЗ за допомогою маршрутного методу [4; 16]. Маршрутний метод використовувався нами, оскільки саме ним користувалися дослідники при вивченні чисельності амфібій на території Закарпаття в минулі періоди [2, 28 – 35], крім того, він є найбільш придатним і дає максимально повні дані при вивченні чисельності даної групи тварин [3; 4: 30].

Кожна трансекта мала довжину 1 км та ширину 4 м, таким чином, площа трансекти становить 0,4 га. Відповідно, чисельність на 1 км трансекти (N) можна перевести у щільність особин на га (S) за формулою: $S=N/0,4$.

При оцінці таксономічного та видового різноманіття використовували індекс Шенона-Уївера, розрахований для чотирьох таксономічних рангів, чи

чисельності видів, відповідно, згідно із формулою: $H' = - \sum p_i \log(p_i)$,

де: p_i – частка таксонів відповідного (і-го) рангу відносно суми всіх таксонів [20].

Облік різних груп, унаслідок різниці в біології видів, проводиться по-різному за уніфікованою методикою [9].

На теренах КБЗ упродовж 2004 – 2009 років проведено 239 обліків під час яких спостерігалось 3159 особин амфібій 8 видів (Кузійський заповідний масив – 36 обліків, 820 особин 5 видів; Марамороський заповідний масив – 17 обліків, 224 особин 5 видів; Свидовецький заповідний масив – 8 обліків, 212 особин 4 видів; Угольсько-ширококолузанський заповідний масив – 131 обліків, 1215 особин 7 видів; Черногірський заповідний масив – 47 обліків, 688 особин 6 видів) загальною довжина трансект складала 239 км. Дослідження батрахофауни у межах рівнинного Закарпаття проводилися раніше [9], тож заповідний масив "Долина нарцисів", ботанічний заказник "Чорна гора" та ботанічний заказник "Юліївська гора" нами не вивчалися.

Для якісного та кількісного аналізу чисельності амфібій у пакеті програм Microsoft Access v. 9.0. нами створена форма, що дозволяє відразу безпосередньо в польових умовах, використовуючи ноутбук чи карманний ПК, формувати базу даних. Бази даних з чисельностей всіх видів земноводних території дослідження та дані відомих нам літературних джерел оформлялися зводилися у єдину за допомогою пакету програм Microsoft Office Excel 2003. Для досліджень в полі створені спеціальні фенологічні та облікові картки, що значно полегшувало роботу. Первинна математична обробка даних проводилася нами при допомозі програми Microsoft Excel v. 9.0.

Результати досліджень

На теренах КБЗ нами виявлено 8 видів земноводних (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*, *R. arvalis*, *R. dalmatina*) з шести родів, чотирьох родин та двох рядів. П'ять видів (63%) занесені до третього видання Червоної книги України [25] (далі ЧКУ). *R. arvalis* та *R. dalmatina* раніше не відмічалися для фауни КБЗ.

Домінуючим за чисельністю у КБЗ видом є *R. temporaria* (28 особин на 1 км маршруту; 71 на га), попередніми дослідниками вид відмічається як звичайний для всієї території заповідника [14: 17]. Незначно рідкіснішим є *B. bufo* (13 особин на 1 км маршруту; 33 на га), у минулому звичайний вид, що рівномірно зустрічається на лісовкритій території заповідника [14: 16]; *S. salamandra* (12 особин на 1 км маршруту; 30 на га), у минулому звичайний вид, відмічали до 27 особин на 1 км маршруту за сприятливих умов [14: 15–16]; *B. variegata* (11 особин на 1 км маршруту; 26 на га), попередніми дослідниками вказаний як чисельний [14: 16]; *L. montandoni*

(10 особин на 1 км маршруту; 25 на га), у попередніх дослідженнях фігурує як звичайний вид [14: 15]. Значно меншою є чисельність *M. alpestris* (3 особини на 1 км маршруту; 7 на га), проте і попередніми дослідженнями вид відноситься до рідкісних на теренах заповідника [14: 15], та *R. arvalis* (2 особини на 1 км маршруту; 6 на га), що наводиться попередніми дослідниками лише для урочища Кіреші, як рідкісний вид [14: 16]. Достатньо рідкісною є *R. dalmatina* (1 особина на 1 км маршруту; 2 на га), попередніми дослідниками вказується як дуже рідкісний вид, що зустрічається на теренах низинних заповідних масивів заповідника [14: 17]. У середньому, на 1 кілометрі маршруту по КБЗ трапляються 14 особин амфібій різних видів, що рівне 34 особинам на 1 га.

Батрахофауна заповідних масивів КБЗ

Кузійський заповідний масив. На теренах Кузійського заповідного масиву КБЗ нами виявлено 5 видів земноводних (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*) з п'яти родів, чотирьох родин та двох рядів. Три види (60%) занесені до ЧКУ [25].

Родина Salamandridae Goldfuss, 1820 – Саламандроподібні. Представлена в межах Кузійського заповідного масиву КБЗ двома родами та 2 видами, що становить 33,3% від загального видового багатства родини в межах Українських Карпат. Обидва види (100% видового багатства) включено до ЧКУ [25].

Salamandra salamandra (Linnaeus, 1758) – Саламандра плямиста у межах Кузійського заповідного масиву КБЗ всього спостерігалось 309 особин саламандри на 36 кілометр маршруту, що відповідає 8,6 особин на 1 км, або 21,5 особин на га у відповідних біотопах.

Lissotriton montandoni (Boulenger, 1880) – Трифон карпатський. Всього спостерігалось 110 особин на 36 кілометрів маршруту, що відповідає 3,1 особин на 1 км, або 7,6 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Bombinatoridae Gray, 1825 – Кумкоподібні. Представлена в межах Кузійського заповідного масиву КБЗ одним родом та видом, складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат. Кумка жовточерева включена до третього видання ЧКУ [25].

Bombina variegata (Linnaeus, 1758) – Кумка гірська (жовточерева). Всього спостерігалася 1 особин на 36 кілометрів маршруту, що відповідає 0,1 особини на га у відповідних біотопах.

Родина Bufonidae Gray, 1825 – Ропухоподібні. Представлена в межах Кузійського заповідного масиву одним родом та видом, що складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Bufo bufo (Linnaeus, 1758) – Ропуха сіра. Всього спостерігалось 100 особин на 36 кілометрів маршруту, що відповідає 2,8 особин на 1 км, або 6,9 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Ranidae Rafinesque, 1814 – Жабоподібні. Представлена в межах Кузійського заповідного масиву одним родом та видом, що складає 16,7% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Rana temporaria Linnaeus, 1758 – Жаба трав'яна. Всього спостерігалось 300 особин на 36 кілометр маршруту, що відповідає 8,3 особин на 1 км, або 20,8 особин на га у відповідних біотопах.

Марамороський заповідний масив. На теренах Марамороського заповідного масиву КБЗ виявлено 5 видів земноводних (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*) з чотирьох родів, чотирьох родин та двох рядів. Три види (60%) занесені до ЧКУ [25].

Родина Salamandridae Goldfuss, 1820 – Саламандроподібні. Представлена в межах Марамороського заповідного масиву двома родами та 2 видами, що становить 33,3% від загального видового багатства родини в межах Українських Карпат. Обидва види (100% видового багатства) включено до ЧКУ [25].

Salamandra salamandra (Linnaeus, 1758) – Саламандра плямиста. Всього спостерігалось 104 особин саламандри на 17 кілометр маршруту, що відповідає 6,1 особині на 1 км, або 15,3 особин на га у відповідних біотопах.

Lissotriton montandoni (Boulenger, 1880) – Тритон карпатський. Всього спостерігалось 10,1 особин на 17 кілометр маршруту, що відповідає 0,6 особин на 1 км, або 1,5 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Bombinatoridae Gray, 1825 – Кумкоподібні. Представлена в межах Марамороського заповідного масиву одним родом та видом, складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат. Кумка жовточерева включена до третього видання ЧКУ [25].

Bombina variegata (Linnaeus, 1758) – Кумка гірська (жовточерева). Всього спостерігалась 1 особина на 17 кілометрів маршруту, що відповідає 0,1 особин на 1 км, або 0,2 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Bufonidae Gray, 1825 – Ропухоподібні. Представлена в межах Марамороського заповідного масиву одним родом та видом, що складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Bufo bufo (Linnaeus, 1758) – Ропуха сіра. Всього спостерігалось 2 особини на 17 кілометрів маршруту, що відповідає 0,12 особин на 1 км, або 0,3 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Ranidae Rafinesque, 1814 – Жабоподібні. Представлена в межах Синевирського ПОНДВ одним родом та видом, що складає 16,7% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Rana temporaria Linnaeus, 1758 – Жаба трав'яна. Всього спостерігалось 106 особин на 17

кілометр маршруту, що відповідає 6,2 особин на 1 км, або 15,6 особин на га у відповідних біотопах.

Свидовецький заповідний масив. На теренах Свидовецького заповідного масиву КБЗ виявлено 4 види земноводних (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. bufo*) з чотирьох родів, двох родин та двох рядів. Три види (75%) занесені до ЧКУ [25].

Родина Salamandridae Goldfuss, 1820 – Саламандроподібні. Представлена в межах Свидовецького заповідного масиву трьома родами та 3 видами, що становить 50% від загального видового багатства родини в межах Українських Карпат. Всі види (100% видового багатства) включено до ЧКУ [25].

Salamandra salamandra (Linnaeus, 1758) – Саламандра плямиста. Всього спостерігалось 201 особин саламандри на 8 кілометрів маршруту, що відповідає 25,1 особин на 1 км, або 62,8 особин на га у відповідних біотопах.

Lissotriton montandoni (Boulenger, 1880) – Тритон карпатський. Всього спостерігалось 0,1 особин на 8 кілометрів маршруту.

Mesotriton alpestris (Laurenti, 1768) – Тритон альпійський. Всього спостерігалось 10 особин на 8 кілометрів маршруту, що відповідає 1,3 особин на 1 км, або 3,1 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Bufonidae Gray, 1825 – Ропухоподібні. Представлена в межах Синевирського ПОНДВ одним родом та видом, що складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Bufo bufo (Linnaeus, 1758) – Ропуха сіра. Всього спостерігалась 1 особина на 8 кілометрів маршруту, що відповідає 0,1 особин на 1 км, або 0,3 особин на га у відповідних біотопах.

Угольсько-ширококолужанський заповідний масив. На теренах Угольсько-Ширококолужанського заповідного масиву КБЗ виявлено 7 видів амфібій (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*, *R. arvalis*, *R. dalmatina*) з п'яти родів, чотирьох родин та двох рядів. Чотири види (57%) занесені до ЧКУ [25].

Родина Salamandridae Goldfuss, 1820 – Саламандроподібні. Представлена в межах Угольсько-Ширококолужанського заповідного масиву двома родами та 2 видами, що становить 33,3% від загального видового багатства родини в межах Українських Карпат. Обидва види (100% видового багатства) включено до ЧКУ [25].

Salamandra salamandra (Linnaeus, 1758) – Саламандра плямиста. Всього спостерігалось 989 особин саламандри на 131 кілометр маршруту, що відповідає 7,5 особин на 1 км, або 18,9 особин на га у відповідних біотопах.

Lissotriton montandoni (Boulenger, 1880) – Тритон карпатський. Угольське лісництво. Всього спостерігалось 4 особини на 131 кілометр маршруту, що відповідає 0,1 особині на га у відповідних біотопах.

Родина Bombinatoridae Gray, 1825 – Кумкоподібні. Представлена в межах Синевирського

ПОНДВ одним родом та видом, складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат. Кумка жовточерева включена до третього видання ЧКУ [25].

Bombina variegata (Linnaeus, 1758) – Кумка гірська (жовточерева). Всього спостерігалось 4 особин на 131 кілометр маршруту, що відповідає 0,1 особини на га у відповідних біотопах.

Родина Bufonidae Gray, 1825 – Ропухоподібні. Представлена в межах Угольсько-Широколужанського заповідного масиву одним родом та видом, що складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Bufo bufo (Linnaeus, 1758) – Ропуха сіра. Виявлена в 1 пункті. Чисельність виду низька.

Родина Ranidae Rafinesque, 1814 – Жабоподібні. Представлена в межах Угольсько-Широколужанського заповідного масиву одним родом та трьома видами, що складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат. Один вид (33,3%) занесений у третє видання ЧКУ [25].

Rana temporaria Linnaeus, 1758 – Жаба трав'яна. Всього спостерігалось 208 особин на 131 кілометр маршруту, що відповідає 1,6 особин на 1 км, або 4 особини на га у відповідних біотопах.

Rana arvalis Nilsson, 1842 – Жаба гостроморда. Всього обліковано 5 особин на 131 кілометр маршрутів, що відповідає 0,1 особини на га у відповідних біотопах.

Rana dalmatina Fitzinger In Bonaparte, 1839 – Жаба прудка. Всього обліковано 4 особини на 131 кілометр маршрутів, що відповідає 0,1 особини на га у відповідних біотопах.

Чорногірський заповідний масив. На теренах Чорногірського заповідного масиву КБЗ виявлено 6 видів земноводних (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*) з шести родів, чотирьох родин та двох рядів. Чотири види (67%) занесені до ЧКУ [25].

Родина Salamandridae Goldfuss, 1820 – Саламандроподібні. Представлена в межах Чорногірського заповідного масиву трьома родами та 3 видами, що становить 50% від загального видового багатства родини в межах Українських Карпат. Усі види (100% видового багатства) включено до ЧКУ [25].

Salamandra salamandra (Linnaeus, 1758) – Саламандра плямиста. Всього спостерігалось 245 особин саламандри на 47 кілометр маршруту, що відповідає 5,2 особин на 1 км, або 13 особин на га у відповідних біотопах.

Lissotriton montandoni (Boulenger, 1880) – Тритон карпатський. Всього спостерігалось 128 особин на 47 кілометр маршруту, що відповідає 2,7 особин на 1 км, або 6,8 особин на га у відповідних біотопах.

Mesotriton alpestris (Laurenti, 1768) – Тритон альпійський. Всього спостерігалось 3 особин на 47 кілометрів маршруту, що відповідає 0,1 особин на 1 км, або 0,2 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Bombinatoridae Gray, 1825 – Кумкоподібні. Представлена в межах Чорногірського заповідного масиву одним родом та видом, складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат. Кумка жовточерева включена до третього видання ЧКУ [25].

Bombina variegata (Linnaeus, 1758) – Кумка гірська (жовточерева). Всього спостерігалось 103 особин на 47 кілометр маршруту, що відповідає 2,2 особин на 1 км, або 5,5 особин на га у відповідних біотопах.

Родина Bufonidae Gray, 1825 – Ропухоподібні. Представлена в межах Чорногірського заповідного масиву одним родом та видом, що складає 50% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Bufo bufo (Linnaeus, 1758) – Ропуха сіра. Всього спостерігалось 2 особин на 47 кілометрів маршруту, що відповідає 0,1 особини на га у відповідних біотопах.

Родина Ranidae Rafinesque, 1814 – Жабоподібні. Представлена в межах Чорногірського заповідного масиву одним родом та видом, що складає 16,6% від видового багатства родини в межах Українських Карпат.

Rana temporaria Linnaeus, 1758 – Жаба трав'яна. Всього спостерігалось 207 особин на 47 кілометрів маршруту, що відповідає 4,4 особин на 1 км, або 11,0 особин на га у відповідних біотопах.

Обговорення отриманих результатів

Оцінка таксономічного багатства

На підставі отриманих даних проведено оцінку показників таксономічного багатства та різноманіття угруповань на даний час та в минулому [14; 26] у межах КБЗ. Таксономічне багатство батрахофауни у минулому [14; 27] та на сучасному етапі майже не зазнало змін і рівне, відповідно 20 проти 18. Протилежних коливань з часом зазнає показник таксономічного різноманіття. Так H' у минулому [14; 26] він становив 0,25 біт на сучасному етапі – 0,24 біт. Даний факт пов'язаний із збільшенням вирівняності кількості таксонів при їх загальному зменшенні.

Структура угруповань

Еудомінантами у асоціаціях амфібій КБЗ виступають *S. salamandra* (58,6%) та *R. temporaria* (26,0%); домінантом – *L. montandoni* (8%); субдомінантами – *B. variegata* та *B. bufo* (3,5 та 3%, відповідно); субрецидентами є *M. alpestris* (0,4%), *R. arvalis* (0,2%), *R. dalmatina* (0,1%). Індекс домінування ($1/e$) складає 2,28 за вирівняності за частотою (e) – 0,44 (табл. 1.). Видове різноманіття (H') рівне 1,64; кількість видів – 8.

Кузійський заповідний масив. Еудомінантами у асоціаціях амфібій Кузійського заповідного масиву КБЗ виступають *S. salamandra* (37,7%) та *R. temporaria* (36,6%); *L. montandoni* (13,4%); *B. bufo* (12,2%); субрецидентом – *B. variegata*.

Таблиця 1. Оцінка видового багатства і різноманітності угруповань земноводних Карпатського біосферного заповідника

ЗАПОВІДНИЙ МАСИВ КБЗ	Кількість видів	Видове різноманіття, Н' (біт)	Вирівняність за частотою, e	Індекс домінування, 1/e	Домінант (% у вибірці)
Кузійський заповідний масив	5,00	1,83	0,41	2,46	<i>S. salamandra</i> (37,7%), <i>R. temporaria</i> (36,6%)
Марамороський заповідний масив	5,00	1,32	0,36	2,81	<i>R. temporaria</i> (47,5%), <i>S. salamandra</i> (46,6%)
Свидовецький заповідний масив	4,00	0,34	0,07	14,07	<i>S. salamandra</i> (94,6%), <i>M. alpestris</i> (4,7%)
Угольсько-ширококолужанський заповідний масив	7,00	0,80	0,25	4,04	<i>S. salamandra</i> (81,4%), <i>R. temporaria</i> (17,1%)
Чорногірський заповідний масив	6,00	1,98	0,51	1,96	<i>S. salamandra</i> (35,6%), <i>R. temporaria</i> (30,1%), <i>L. montandoni</i> (18,5%), <i>B. variegata</i> (15%)
Карпатський біосферний заповідник	8,00	1,64	0,44	2,28	<i>S. salamandra</i> (58,6%), <i>R. temporaria</i> (26,0%)

Індекс домінування ($1/e$) достатньо високий і складає 2,46 за вирівняності за частотою (e) – 0,41. Видове різноманіття (H') рівне 1,83; кількість видів – 5.

Марамороський заповідний масив. Еудомінантами у асоціаціях амфібій Марамороського заповідного масиву КБЗ виступає *R. temporaria* (47,5%) та *S. salamandra* (46,6%); субдомінантом – *L. montandoni* (4,5%); субрецидентами – *B. bufo* (0,9%) та *B. variegata* (0,4%). Індекс домінування ($1/e$) складає 2,81 за вирівняності за частотою (e) – 0,36. Видове різноманіття (H') рівне 1,32; кількість видів – 5.

Свидовецький заповідний масив. Еудомінантами у асоціаціях амфібій Свидовецького заповідного масиву КБЗ виступає *S. salamandra* (94,6%); субдомінантом – *M. alpestris* (4,7%); субрецидентами – *B. bufo* (0,5%) та *L. montandoni* (0,5%). Індекс домінування ($1/e$) складає 14,07 за вирівняності за частотою (e) – 0,07. Видове різноманіття (H') рівне 0,34; кількість видів – 4.

Угольсько-ширококолужанський заповідний масив. Еудомінантами у асоціаціях амфібій Угольсько-Ширококолужанського заповідного масиву КБЗ виступають *S. salamandra* (81,4%) та *R. temporaria* (17,1%); субрецидентами – *L. montandoni*

(0,4%), *R. arvalis* (0,4%), *B. variegata* (0,3%), *R. dalmatina* (0,3%), *B. bufo* (0,01%). Індекс домінування ($1/e$) достатньо складає 4,04 за вирівняності за частотою (e) – 0,25. Видове різноманіття (H') рівне 0,8; кількість видів – 7.

Чорногірський заповідний масив. Загалом еудомінантами у асоціаціях амфібій Чорногірського заповідного масиву КБЗ виступають: *S. salamandra* (35,6%), *R. temporaria* (30,1%), *L. montandoni* (18,5%) та *B. variegata* (15%); субрецидентами – *M. alpestris* (0,5%) та *B. bufo* (0,3%). Індекс домінування ($1/e$) складає 4,04 за вирівняності за частотою (e) – 0,25. Видове різноманіття (H') рівне 0,8; кількість видів – 6.

Оцінка багатства батрахофауни

Частка видів амфібій КБЗ, що занесені до ЧКУ [25] становить 63% (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*, *R. dalmatina*) таким чином індекс багатства батрахофауни (I) рівен 3,13 (табл. 2.). Інші значення індексу багатства батрахофауни (I) характерні для окремих заповідних масивів КБЗ, так у Свидовецькому заповідному масиві виявлено 4 види з них 3 включені до ЧКУ [25] (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*); частка видів з ЧКУ = 75%, $I = 2,25$; у Чорногірському заповідному масиві виявлено 6 видів з них 4 включені до ЧКУ

Таблиця 2. Оцінка таксономічного багатства і різноманіття батрахофауни Карпатського біосферного заповідника

ЗАПОВІДНИЙ МАСИВ КБЗ	Кількість таксонів за рангами				Сума таксонів	Різноманіття, Н' (біт)
	вид	рід	родина	ряд		
Кузійський заповідний масив	5	5	4	2	16	0,26
Марамороський заповідний масив	5	4	4	2	15	0,26
Свидовецький заповідний масив	4	4	2	2	12	0,26
Угольсько-ширококолужанський заповідний масив	7	5	4	2	18	0,25
Чорногірський заповідний масив	6	6	4	2	18	0,25
Разом КБЗ	8	6	4	2	20	0,24
	За літ. джерелами [14, 26, 27]					
КБЗ	6	6	4	2	18	0,25

(*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*); частка видів з ЧКУ = 67%, $I = 2,67$; у Кузійському заповідному масиві виявлено 5 видів з них 3 включені до

ЧКУ (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *B. variegata*); частка видів з ЧКУ = 60%, $I = 1,8$; у Марамороському заповідному масиві виявлено 5 видів, з них 3 включені до ЧКУ

(*S. salamandra*, *L. montandoni*, *B. variegata*); частка видів з ЧКУ = 60%, $I = 1,8$; у Угольсько-Широколужанському заповідному масиві виявлено 7 видів з них 4 включені до ЧКУ (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *B. variegata*, *R. dalmatina*); частка видів з ЧКУ = 57%, $I = 2,29$.

Висновки

1. Контрольний список видів амфібій Карпатського біосферного заповідника, створений на основі аналізу літературних джерел, вивчення та перевизначення музейних колекцій, обробки результатів оригінальних польових досліджень, нараховує 8 видів земноводних (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*, *B. bufo*, *R. temporaria*, *R. arvalis*, *R. dalmatina*) з шести родів, чотирьох родин та двох рядів.

2. Заповідні масиви Карпатського біосферного заповідника різняться за видовим багатством, від 4 видів по Свидовецькому заповідному масиві до 7 в Угольсько-Широколужанському. Середнє значення кількості видів для одного заповідного масиву складає 5,4 видів проти 8 видів загального списку батрахофауни КБЗ.

3. На території гірських масивів Карпатського біосферного заповідника охороняється 44,4 % (8 з 18 видів) регіонального таксономічного багатства

амфібій та 40 % (з 20) видового складу всієї теріофауни України, що є одним з найбільших показників серед усіх об'єктів природнозаповідного фонду України.

4. Таксономічне багатство батрахофауни Карпатського біосферного заповідника у минулому [14] та на сучасному етапі майже не зазнало змін і рівне, відповідно 20 проти 18. Протилежних коливань з часом зазнає показник таксономічного різноманіття. Так H' у минулому він становив 0,25 біт на сучасному етапі – 0,24 біт. Даний факт пов'язаний із збільшенням вирівняності кількості таксонів при їх загальному зменшенні.

5. Еудомінантами у асоціаціях амфібій Карпатського біосферного заповідника виступають *S. salamandra* (58,6%) та *R. temporaria* (26,0%); Індекс домінування (I/e) складає 2,28 за вирівняності за частотою (e) – 0,44. Видове різноманіття (H') рівне 1,64.

6. Частка видів амфібій Карпатського біосферного заповідника, що занесені до третього видання Червоної книги України [25], становить 63% (*S. salamandra*, *L. montandoni*, *M. alpestris*, *B. variegata*, *R. dalmatina*) таким чином індекс багатства батрахофауни (I) рівен 3,13.

Подяки. Висловлюємо вдячність за всебічну допомогу та підтримку у роботі директору Карпатського біосферного заповідника, д.б.н., академіку УЕА Ф. Д. Гамору, співробітникам КБЗ М. І. Волощуку та Ю. М. Поповичу.

1. Гаранин В. И., Панченко И. М. Методы изучения амфибий в заповедниках // Амфибии и рептилии заповедных территорий Сб.науч.трудов ЦНИП Главохоты РСФСР. – М., 1987. – С. 8 – 25.
2. Гасо В. Я., Місюра А. М., Вінников А. І., Гринчишин Т. Ю., Марченковська О. О., Пономаренко О. Л. Рідкісні й зникаючі види земноводних Карпат в умовах антропогенного впливу // Науковий вісник УжНУ. Сер.: Біологія. – 2001. – №9. – С. 282 – 284.
3. Измерение и мониторинг биологического разнообразия: стандартные методы для земноводных / Под ред. В. Р. Хейер, М. А. Доннелли, Р. В. Мак Дайермид, Л.-Э. С. Хэйек, М. С. Фостер / Пер. с англ. – Москва: КМК, 2003. – XXX+380 с.
4. Коли Г. Анализ популяций позвоночных: Пер. с англ. Е. П. Крюковой. – М.: Мир, 1979. – 364 с.
5. Колюшев И. И. Исследования фауны позвоночных животных Закарпатской области за 10 лет (1945 – 1955) // Науч. зап. УжГУ. – 1956. – т. 21. – С. 31 – 40.
6. Колюшев И. И. Материалы по амфибиям Закарпатской области // Науч. зап. УжГУ. – 1956. – т. 16. – С. 55 – 65.
7. Колюшев И. И. Фауна позвоночных животных Советских Карпат // Науч.записки УжГУ. – т. 40. – 1959. – С. 3 – 21.
8. Купчинская О. С. Изменения в распределении батрахо- и герпетофауны Карпатского заповедника, вызываемые антропогенным фактором // Актуальные вопросы зоогеографии: 6 Всесоюзная зоогеографическая конференция (тезисы докладов). – Кишенев: Штиинца. – 1975. – С. 138 – 139.
9. Куртяк Ф. Ф. Уніфікація бальних оцінок та аналіз змін чисельності амфібій на території Закарпатської низовини та передгір'їв // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія. – Випуск 15, 2004. – С. 115 – 122.
10. Літопис природи Карпатського біосферного заповідника. – м. Рахів. т. 27 – 29 за 2004–2006 рр. (рукописи).
11. Літопис природи Карпатського біосферного заповідника. – Рахів: Карпатський біосферний заповідник, 2007 р. – Том 30. – Державний обліковий номер УкрІНТЕІ – № 0209U005934.
12. Літопис природи Карпатського біосферного заповідника. – Рахів: Карпатський біосферний заповідник, 2008 р. – Том 31. – Державний обліковий номер УкрІНТЕІ – № 0209U005935.
13. Літопис природи Карпатського біосферного заповідника. – Рахів: Карпатський біосферний заповідник, 2009. – Т. 32. – Державний обліковий номер УкрІНТЕІ – № 0209U005936.
14. Луговой А. Е. Земноводные и пресмыкающиеся // Фауна Карпатского заповедника оперативно-информационный материал (Серия: Флора и фауна заповедников СССР). – М.: Производственно-издательский комбинат ВИНТИ, 1988. – С. 14 – 19.
15. Межжерін С. В., Морозов-Леонов С. Ю., Пюнтковська О. А. Алозимна мінливість ендемічних видів амфій Східних Карпат // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – К.: Інтерекоцентр, 1997. – С. 352 – 366.
16. Песенко Ю. А. Принципы и методы количественного анализа в фаунистических исследованиях. – М.: Наука. 1982. – 287 с.
17. Писанец Е. М., Литвинчук С. Н., Куртяк Ф. Ф., Радченко В. И. Земноводные Красной книги Украины (Справочник-кадастр). – Киев: Зоомузей ННПМ НАН Украины, 2005. – 230 с.
18. Полушина Н. А. Изменение численности и распространения земноводных и пресмыкающихся Украинских Карпат в 1950–1975 гг. // Вопросы герпетологии: Автореф. докл. IV Всесоюз. герпетол. конф. – Л.: Наука. – 1977. – с. 177 – 178.
19. Полушина Н. А., Куцириук В. А. О распространении некоторых видов земноводных Карпат // Воп. герп. (материалы герпетологической конф. 12 – 14 октября 1964). – Ленинград: Ленинградский университет. – 1964. – С. 54 – 55.
20. Протасов А. А. Биоразнообразие и его оценка. Концептуальная диверсиколия. – Киев: Академперіодика, 2002. – 105 с.
21. Страутман Ф. И. Птицы Советских Карпат. – Киев: АН УССР, 1954. – 331 с.
22. Страутман Ф. И., Татарінов К. А. Матеріали до вивчення хребетних тварин криволісія Східних Карпат. – Наукові записки Львівського університету. – 1949. – № 6, вип. 5. – С. 121 – 152.
23. Таращук В. І. Фауна України. т.7. Земноводні та плазуни. – К.: Наук.думка. – 1959. – 246 с.

24. *Татаринов К. А.* Фауна хребетних Заходу України: екологія, значення, охорона. – Львів: Львівський університет, 1973. – С. 27 – 40.
25. *Червона книга України.* Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
26. *Чумак В. О.* Клас Земноводні – Amphibia // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. Тваринний світ. – Київ: Інтерекоцентр, 1997. – С. 264 – 265.
27. *Чумак В. О., Покин'я череда В. Ф.* Рідкісні види земноводних та стан їх охорони // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. Тваринний світ. – Київ: Інтерекоцентр, 1997. – С. 285 – 286.
28. *Щербак Н. Н., Щербань М. И.* Земноводные и пресмыкающиеся Украинских Карпат. – К.: Наукова думка, 1980. – 268 с.
29. *Щербань М. І.* Вертикальне поширення амфібій на Закарпатті та їх зоогеографічний аналіз // Тези доповідей 49 - ї наукової конференції присвяченій 50-річчю біологічного факультету УжДУ. Сер.: Біологічна. – Ужгород. – 1995. – С. 86.
30. *Щербань М. І.* Земноводні і плазуни Закарпаття та їх господарське значення // Науковий вісник Ужгородського державного університету. – Сер.: Біологія. – 1994. – №1. – С. 105 – 109.
31. *Щербань М. И.* Влияние антропогенного фактора на герпетофауну Закарпатья // Актуальные вопросы зоогеографии. 6 Всесоюзная зоогеографическая конференция. (тезисы докладов). – Кишинев: Штиинца. – 1975. – С. 269 – 270.
32. *Щербань М. И.* Земноводные и пресмыкающиеся в лесных биоценозах Закарпатья // Рекомендации по воспроизводству и рациональному использованию растительного и животного мира Украинских Карпат. – Ужгород, 1981. – С. 97 – 101.
33. *Щербань М. И.* Земноводные и пресмыкающиеся Закарпатья (Систематико – экологический обзор): Дис...канд. биол. наук: 03.00.08. – К., 1976. – 146 с.
34. *Щербань М. І.* Поширення, охорона та значення безхвостих земноводних // Про охорону Карпат. – Ужгород.: Карпати, 1973. – С. 195 – 201.
35. *Щербань М. И.* Земноводные и пресмыкающиеся Закарпатья (Систематико-экологический обзор): Дис...канд. биол. наук: 03.00.08. – К., 1976. – 146 с.

Отримано: 1 грудня 2009 р.

Прийнято до друку: 4 лютого 2010 р.